

סימן כג - דין ציצית בבית הקברות

א. מותר להכנס לבית הקברות בטלית קטן שלובש תחת בגדיו, שלא אסרו בזה אלא כשלובשו על בגדיו ונראה לעין. ולכן הנוהגים להוציא את ציציותיהם מחוץ לבגדיהם, עליהם להכניסם בבגדיהם כשהם מגיעים לבית הקברות, [ד' אמות סמוך לקברות]. וכל שכן שיש להזהר שלא יהיו הציציות נגררים על הקברות משום לועג לרש, שנראה כלועג למתים שאינם יכולים לקיים מצות ציצית. וההולך בבית קברות במקום שאין שם קברות, והוא רחוק ד' אמות מהקברים, יש אומרים שאין צריך לכסות הציציות. ויש אומרים שיש לחוש שיתקרב תוך ד' אמות, ולכן גם באופן כזה צריך לכסות הציציות. ואם יש גדר או מחיצה לבית הקברות, מותר לילך עם ציציות בחוץ, כשהוא הולך סמוך למחיצה מבחוץ. (א)

1234567

להכנס לבית הקברות בציציות מגולות

את המצוות. ועוד טעם, מפני שנפשות המתים עומדות על קבריהם כמ"ש בשער המצוות (פרשת ויחי) ובשער הגלגולים (הקדמה לו) דאם לא כן לא שייך לחלק בין הציצית מכוסה או אינו מכוסה, דהא בלאו הכי המת מכוסה בקבר, אלא מפני הנפש העומדת שם למעלה על הקבר. וכי' החיים.

ומרן הבית יוסף (סי' כג) כתב לדון אם איירי גם בטלית קטן שתחת מלבושיו של האדם, דאפשר דעד כאן לא קאמר רבינו יונה אלא בלובשו על בגדיו דמיתחזי, אבל כשלובשו תחת בגדיו כיון דלא מיתחזי ליכא משום לועג לרש. והביא תשובת הרשב"א שכתב, שמדין תפילין בראשו יש ללמוד דאינו די בזה שאינו מגרר טליתו על גבי הקברים, אלא צריך לכסותו שלא יהיו הציציות נראות. ע"ש. ומבואר, דבבית הקברות יש לכסות את הטלית קטן, דהיינו שילבשו תחת למדיו, וכן יכסה את הציציות מתחת למדיו. וכן מבואר מדברי כל האחרונים שם. וכתב הב"ח שכן המנהג. וכן כתבו הפרישה, והט"ז, ומאמר מרדכי, ומרן החיד"א בברכי יוסף (א"ת א') בשם תפארת שמואל (דף מ' ע"ד), והביאו השערי תשובה. [ובכף החיים תמה לא הזכיר שכן הוא בבית יוסף]. וז"ל מרן בש"ע (שם סעיף א') מותר ליכנס לבית הקברות והוא לבוש ציצית וכו'. אבל אנו שאין מכוונים בהם אלא לשם מצוה אסור אפילו אינם נגררים על הקברות. והני מילי כשהציציות

(א) בגמרא ברכות (יח.) רבי חייא ורבי יונתן הוו אזלי ביני קיברי, והוה קשדיא תכלתא דר' יונתן אקברי. א"ל ר' חייא דלייה, שלא יאמרו למחר באים אצלנו ועכשיו מחדפין אותנו. ופירש רש"י, דלייה, הגביהו. וכן איתא באב"ל רבתי, שאבא שאול צוה לבניו קברוני תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מאפיליוני, ווהיינו שיתירו הציציות מהטלית. וכן הוא במסכת ציצית. וכתבו תלמידי רבינו יונה שם, מרחינין שלא חששו אלא שלא ישליכה על הקברים שמעינן שמותר ללבוש אלא שיש לזהר להגביה הציציות. ולא דמי להא דתנו רבנן לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו, דשאני ציצית שהוא תלוי במלבוש ואינו יכול להסיר המלבוש שלובש בשעה שהולך לבית הקברות. ומיהו אפשר לומר דדוקא בציצית שמטיל במלבוש שלובש לצורך עצמו, כמו שהיה מנהגם באותו זמן, כגון זה אמרינן דמותר, וסגי ליה בדלייה, אבל בטליתות שלנו שאינם מכוונים לשם מלבוש, אלא לקיים בהם מצות ציצית בלבד, יש לו לזהר שלא יהלך בהם בבית הקברות, משום לועג לרש. ע"ש. ואמנם כל זה תוך ד' אמות מבית הקברות, אבל חוץ לד' אמות שרי, כמבואר בגמרא שם.

והטעם לכל הנ"ל מבואר בטור (סי' כג) מפני שהוא כלועג לרש, שהמתים אינם יכולים לקיים

את הטלית קטן מעליו, אלא די שיכניס את הציציות בבגדו, שלא יהיו מגולים. וכן כתב הפרישה בשם רבו המהרש"ל, שזהו דוקא בטלית גדול שלובשים אותו למעלה מהבגדים, אבל טלית קטן שלובשים תחת הבגדים אין בו משום לועג לרש, ושכן המנהג. ע"כ. וכן כתב הב"ח (יורה דעה סי' שסז), וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' כג) בשם התפארת שמואל. וכן כתבו עוד אחרונים. וכן כתב במשנה ברורה (סק"ג) דבטלית שלובש על הבגדים, הוי לועג לרש, עד שיתחוב אותם בכנפות. ומהפמ"ג משמע שיש להחמיר בטלית גדול אף מכוסה, כיון שהוא מיוחד לתפלה. אך בבית יוסף לא משמע כן, וגם בדרך החיים סתם וכתב שבמכוסה מותר. ע"ש. ובמ"ש בשם הפמ"ג, ראה בספר יפה ללב (סק"ב) שהאריך להשיב על דבריו. והו"ד בספר נתיבות החיים ח"א (עמ' תסז).

וראה מה שכתבנו לעיל בסימן כא הערה ה' לענין להכנס לבית הכסא עם טלית. ע"ש.

והנה מה שהרי"ף והרמב"ם השמיטו לדין זה, כתב בשו"ת החיים והשלום (סי' ט) דנראה שהוא משום דסבירא להו דהאי מעשה לא אתא לאשמועין אלא שלא ידלה הציצית על גבי הקברים, אבל ללבוש הציצית כבתחלה מותר. ומה שלא הזכירו דין זה שאסור לגרור ציציותיו על גבי הקברים, לא הוצרכו להזכירו, דפשוט הוא שאסור משום ביוזי מצוה, ואפילו על גבי קרקע, כל שכן על גבי הקברות. ויש מחמירין דכהאי גוונא לא יכנס לבית הקברות, אפילו אין נגררין על גבי הקברות. ובתימן היו לובשים ציצית, ומחמירין שלא לגרור אותן אפילו על גבי הקברות, וכמ"ש גם מרן בש"ע. וע"ש.

ההולך בבית קברות רחוק ד' אמות מהקברים, אם גם כן צריך לכסות הציציות

שמה יתקרב לד' אמות ולא אדעתיה. והיינו מקום שהוקצה לבית קברות, כמו שכתב הפמ"ג (נ"א סק"א). אבל חוץ לבית הקברות מותר. ודעת המג"א (סק"א) שאפילו תוך ד' אמות של בית הקברות אסור. ושכן הוא ביורה דעה (סי' רפב סעיף ד'). ופירש במחצית השקל (סי' מה סק"א) שאם יש מחיצה סביב בית הקברות, או אם אין מחיצה

מגולות, אבל אם הם מכוסות מותר. וומיהו אם הציציות מכוסות במעיל שפיר דמי. וכן הוא בש"ע יורה דעה (סי' שסז סעיף ד'). ועיין בכף החיים (סק"ה). אך לדינא העיקר כמו שכתב בבית יוסף ובש"ע דרך בתוך ד' אמות אסור. ועיין בש"ך שם (סק"ד) שהביא מדברי המהרש"ל שהעולם נוהגים היתר בטלית קטן. וכן כתב הב"ח, וסיים הטעם כיון שהציציות מכוסות.

ובאמת בציציות מכוסות תחת כנפי כסותו, דעת הרב לקט יושר (נ"א א"ח עמוד יא ע"ג ג') דאסור להכנס לבית הקברות אף שהטלית קטן מכוסה, ועל כן כתב דבשעת לוית המת נושאי המטה צריכים לפשוט את הטלית קטן. ובח"ב (יורה דעה עמוד פח) כתב, שרבו המהר"א בעל תרומת הדשן כשהלך לבית החיים היה מסיר את הטלית קטן בכניסה לבית הקברות, וביציאתו היה לובשה. ע"ש. ומבואר, דלא מהני מה שמכניס את הציציות במכנסיו. דאף במכוסה אין להכנס לבית הקברות. וכן כתב בהגהות מיימוניות (בסוף הלכות ציצית) דמי שרגיל בטלית קטן יסירו מעליו קודם שילך לבית הקברות, ולא מהני מה שמגביה אותו, כמו בתפילין שבראשו שאסור להכנס בהם לבית הקברות אפילו אם מכסן. ובשו"ת אגרות משה (חלק א"ח חלק ד' סי' י) ביאר, שלדעת המהרי"א יש לכסות הבגד עצמו, ולא סגי בכיסוי הציציות בלבד, ולדעת מרן הבית יוסף יש לכסות רק את הציציות, ואין צריך לכסות את הבגד. ותלה מחלוקתם על פי מ"ש בבית יוסף בסי' יח, דבגד העשוי לשם מצוה, כיון שהוא מיועד גם לשם מלבוש, אין הבגד נקרא בגד של מצוה, ולדעת המהרי"א הבגד שמטילין בו ציציות נחשב כבגד מצוה. ע"ש.

ועל כל פנים לדעת מרן הש"ע אין צריך להסיר

וההולך בבית קברות רחוק ד' אמות מהקברים, אם גם כן צריך לכסות הציציות, מצינו בזה כמה דיעות, שדעת הב"ח (שם, ובסי' עא) שאפילו בבית הקברות אינו אסור אלא בתוך ד' אמות של קבר. ודעת הט"ז (סק"א) שעיקר האיסור הוא דוקא תוך ד' אמות לקבר. ומה שהטור אסר להכנס בתפילין לכל בית הקברות, אינו אלא משום גדר,

ב. יש נוהגים לקשור שני הציציות שבשני הכנפות זה עם זה כשנכנסים לבית הקברות, ולא הועילו כלום בתקנתן. ב

ג. הנכנס תוך ד' אמות של מת, או של קבר, דינו כנכנס לבית הקברות. ויש אומרים שאפילו בקבר של קטן ושל אשה יש להחמיר. ויש חולקים ואומרים דבקבר של קטן ושל אשה אין צריך להחמיר. ג

כתב, שדעת מרן הש"ע דבבית הקברות אסור רק אי הוי קרוב לד' אמות של הקבר, אלא דסתם בית הקברות הוא מלא קברות, וכשנמצא שם מסתמא נמצא תוך ד' אמות של קבר, אבל היכא דברור לו שהוא רחוק מהקבר ד' אמות, ליכא בזה שום איסורא. וכתב שם, שכן מוכח מדברי הגמרא. ובספר נתיבות החיים ח"א (עמוד תסט) כתב, שכן משמע קצת מהתוס' בבא קמא (טז: ד"ה שהשיבו) שכתבו, דמה שהשיבו ישיבה על קברו של חזקיהו מלך יהודה, לא על קברו ממש, אלא בריחוק ד' אמות, דליכא לועג לרש. ע"ש. ואי נימא שדיה קבור בבית קברות, משמע שבבית הקברות מותר אם אינו קרוב ד' אמות לקבר עצמו.

כלל אלא שהוקצה לקברות, אסור מדינא אפילו רחוק ד' אמות מהקברות. ומה שכתב המג"א לאסור אפילו בתוך ד' אמות של בית הקברות, היינו אם הקברים מתחילים תיכף ממקום התחלת בית הקברות. ע"ש. וראה מ"ש בזה באליה רבה (סי' כג סק"ג). ובתהלה לדוד פירש כוונת המג"א, דהיינו בבית קברות שאין לו מחיצה, אבל אם יש לו מחיצה מותר לילך עם ציציות בחוץ, כשהוא הולך סמוך למחיצה.

ופסק המשנה ברורה (סי' מה סק"א) דממקום בית הקברות ולפנים אסור אפילו בתוך ד' אמות מן הקבר. ויש מקילין וכו'. ובמאמר מרדכי שם

אם מועיל לקשור הציציות בבית הקברות

להפקיע מתורת ציצית, לא עשה כלום לפוטרה מציצית, וכיון דקושר הקרנות עצמם לא מיפטר מציצית, כל שכן כשאנו קושר אלא הציציות. ואם דעתם לומר דכיון דקשורים הם הציציות הוה ליה כאילו הם אחד, ואין בטלית זו ד' ציציות, קשה, דכי היכי דקשירה זו לא מבטל שם ד' כנפות הכי נמי לא מבטל שם ד' ציציות, והא פשיטא דליכא לדמויי לתלאן ולא פסק ראשי החושטין שלהם, דפסליה בדיש סוכה (יא.). דשאני התם שלא נפסקו מעולם, ועוד דהתם אפילו אם פסקו אחר כך מיפסלי משום תעשה ולא מן העשוי וכו'. וראה מה שכתב בביאור דבריו בשו"ת הר צבי ח"א (חלק א"ח סי' טו). ע"ש. וע"ע בזה בפתח הדביר (סי' יב סק"ב).

ב הנה אם מהני לקשור את ב' הציציות של הכנפות זה בזה, כדי לבטל תורת ד' כנפות, ולהכנס כך לבית הקברות, כתב בבית יוסף (סי' כג) וז"ל: וראיתי לקצת לומדים שכשהיו נכנסים לבית הקברות היו קושרים שני ציציות שבשתי כנפים זה עם זה והיו אומרים דבהכי מיבטל מיניה מצות ציצית, ולי נראה שלא עשו כלום, דקשר זה אינו מעלה ואינו מוריד שאם דעתם דבהכי מיבטל מיניה שם ד' כנפות ופטורים מן הציצית, ליתא, דהא איתא בסוף פרק הקומץ (מנחות לה:) האי מאן דצייריה לגלימיה לא עבד כלום, מאי טעמא, דכמאן דשרי דמי. ופירש רש"י, בלשון שתפס עיקר, קרנות טליתו כפל וקשר, ודומה כאילו קיצען ואין לה כנפות כדי

אם יש דין לועג לרש בקבר של קטן או של אשה

גם כן יש לחוש לאיסור זה דלועג לרש, שיאמר הקטן שהוא לועג על שלא הגיע לשנותיו, שאילו הגיע היה קורא ושונה ומתפלל. ועוד, דשמא נשמת אדם גדול הוא, ועוד, דלא פלוג רבנן.

ג ש"ע סי' כג סעיף ג'. ואפילו בקבר הנמצא מחוץ לבית הקברות. ובית יוסף. ומה שכתבנו לגבי קבר של קטן, הנה המהריט"ץ בחידושי לפרק איהו נשך (יב:) כתב, דבקבר קטן

ד. במקום שנוהגים להסיר הציציות מהטלית של המת בבית, אם הכתפים לובשים ציצית איכא למיחש בהו משום לועג לרש. [ואם קוברים את המת עם טלית, או שמוציאים הטלית קודם הקבורה, ראה בהערה]. (ד)

אוצר החכמה

וכן הוא במשנה ברורה (סי' כג סק"ה). וכפי הנראה הפמ"ג סמך על האליה רבה במה שכתב בשם המהריט"ץ, ובאליה רבה קיצר בזה, ולא הביא כל דבריו, והמעין בדברי המהריט"ץ יראה שיש להחמיר בקבר אשה. וכן העיר בכף החיים (אח"ג) דהמהריט"ץ גופיה שם כתב איפכא, שגם באשה יש להחמיר. וכן כתבו עוד אחרונים. וגם במשנה למלך (פרק יג מהלכות אבל הלכה ט') כתב, דגם באשה שייך משום לועג לרש. וכ"כ בפתח הדביר (סי' מה סק"ג), שגם המהריט"ץ כתב שיש באשה משום לועג לרש. אלא שהאליה רבה לא הביא כל דברי המהריט"ץ וגרס להפמ"ג לומר היפך מהמהריט"ץ.

אך בהערות איש מצליח ציין לדברי מרן ביו"ד (סי' שסא) דמשמע שלדעת היש אומרים בתרא דין אשה ותינוק כמאן דלא קרי ותני, ולא חיישין שמא בגלגול הקודם היה אדם גדול. ע"ש. ועיין בישועות יעקב (אורח סי' יג) ובחי' הצל"ח (ברכות ג).

ועוד, מפני הרואים. ע"ש. והביאוהו האליה רבה והפמ"ג (א"א סי' כג א"א) והיד אהרן (סי' מה), ולכן כתבו להחמיר בזה.

והנה הנפקא מינה בין הטעמים הנ"ל לגבי קבר של אשה, אם שייך בזה לועג לרש או לא, דמטעמא דלא פלוג רבנן, וכן לטעמא דמפני הרואים, אין חילוק בין קטן לאשה דבשניהם אסור לילך על קברם עם ציציות מגולות. אבל לטעמא שאילו היה מגיע לשנותיו וכו', וכן לטעמא דשמא נשמת אדם גדול הוא, זה שייך דוקא בקבר של קטן, אבל לא בקבר אשה. דבחייה גם כן פטורה, וליכא משום לועג לרש.

ולכאורה משמע מדברי המהריט"ץ שיש לחוש לכל הטעמים, וממילא גם בקבר אשה יש להחמיר.

ואמנם הפמ"ג כתב לדקדק מדברי המהריט"ץ דבאשה ליכא משום לועג לרש לענין ציצית. ולחוש לגלגול זכר כולי האי לא חיישין. עכ"ל.

הסתרת הציציות של אנשי החברא קדישא

אורח סי' כג

מהטלית של מת, אם הכתפים לובשים ציצית איכא משום לועג לרש, ומשמע דהיכא דלא נוהגים להסיר הציציות ליכא משום לועג לרש, והיה צריך להיות הדין דאף על גב דמסירים הציציות מן המתים איכא משום לועג לרש דומיא דהתם, ועל פי זה כתב שיש להחמיר אף במקום שאין נוהגים להסיר הציציות, דגם כן איכא לועג לרש. וכן העיר בביאורי הגר"א שם. ובפתח הדביר (סק"ב) כתב ליישב דברי מרן, דמרן סבר ביישוב ב' הסוגיות ההיא דר"ח דא"ל לרבי יונתן דלייה עם ההיא דאמרין בנדה ההיא שעתא ודאי רמינן ליה כמ"ש הראב"ן (דף קמז) דאף על גב דרמינן ציצית למת איכא לועג לרש, וזהו החירוף דנעשה כאומר לו אנו החיים יכולים לחזור ולתקן ציצית כשנפסק או בלה, והמתים אינם יכולים לחזור ולתקן כשכלה ונרקב. ע"ש. ואם יפרש מרן הכי בלועג לרש, יתיישבו דברי מרן אהרדי,

(ר) ש"ע (סי' כג סק"ג). וכתב במשנה ברורה בשם האחרונים, דאפילו במקום שאין נוהגים להסיר גם כן איכא משום לועג לרש, הואיל והמתים פטורים מן המצות. וכל זה כשהציציות מגולות. ועיין במג"א (סק"ב) שהקשה ע"ד מרן הש"ע מדידה אדידה, שהרי ביורה דעה (סי' שנא) כתב מרן, שאין קוברים את המת אלא בטלית שיש בו ציצית. ואפילו הכי פסק כאן דאסור ליכנס בציצית לבית הקברות, או לד' אמות של מת, ולכאורה היה צריך לפסוק שיהיה מותר ליכנס לבית הקברות בציצית, דהא ליכא לועג לרש, שגם המתים קברים עם ציצית. והיינו כסברא ראשונה שכתב הרא"ש (בהלכות ציצית סי' ט'), דאף על גב שיש להם ציצית למתים, אפילו הכי איכא לועג לרש כיון שאינו בר קיום מצוות. וגדול המצווה ועושה וכו'. ואם כן למה כתב כאן מרן בהיפך, דבמקום שנוהגים להסיר הציציות

אוצר התוספות

דף 224867

דחירוף זה לא שייך אלא בכניסה בציצית לבית הקברות, או בד' אמות של מת הקבור, אן קודם שהניחו בו ציצית, ולא בשעת הולכתו לקבר, ולהכי דוקא בדינא דקמן דאיירי בשעת הולכה שציציות של מת עדיין הם קיימים, ליכא לועג לרש, אפילו אם הכתפים לובשים ציצית, ומאי דאסר התם בבית הקברות או תוך ד' אמות של מת, היינו מחשש שמא נרקבו ציציות המת, או שעדיין לא הלבישו למת ציצית, ואיכא לועג לרש כל חד כדאיתיה. וכן תירץ מדנפשיה בכף החיים (אות ו'), וצ"ע שאחר כך ראה כן בפתח הדבר.

ובספר נהר שלום כתב ליישב דעת מרן,

אם יש לקבור את המת עם ציצית, ואם צריך לפסול הציציות

אותו, כדי להודיע שהיה מקיים מצות ציצית. ועוד, דאז כשהוא מוטל בגלוי בלא ציצית, והנושאין הולכים בציצית, יש בזה לועג לרש. וכן היא שיטת הר"ה בשם הר"י בן מלכי צדק וסיעתם. ובנימוקי יוסף (ריש הלכות ציצית) הביא בשם הריטב"א, שמנהג יפה הוא לתת ציציות בתכריכין, כיון שרגילין במצוה מחיים, משום והלך לפניך צדקך. וי"מ שיש במדרש שלכך נסמכה פרשת נסקל לפרשת ציצית, לומר שהמת חייב בציצית. ע"כ.

וכן דעת הרמב"ן (בתורת האדם ענין הוצאה דף לב), שאין בזה שום ספק אלא אין קוברין המת אלא בטלית שיש בו ציצית. והובא בטור (סוף סי' שצא). וכן דעת הראב"ה שהיה אומר הלכה למי שנוהג בציצית בחייו שיקבר בציצית. וכן עשו מעשה על פיו בעצמו וקברוהו בציצית, והיה בעל הוראה וראוי לסמוך עליו. וא"ו שם. דרישה סק"א.

ב. ורבינו יצחק ובתוס' עבודה זרה שם) היה מחלק, לראשונים שהיה להם ציצית בחייהם, דהוּו זהירי במצות ציצית כל ימי חייהם, אילו רמינן ההיא שעתא הוּו לעג, כלומר לא קיימו, אבל האידנא דלא זהירי בציצית כולי האי, אדרבה אי רמינן הוּו לעג לומר שקיים, ולא קיים. ואפילו לאותן שקיימו אין להטיל שלא לבייש האחרים, כדאמרינן במס' נדה ע"א. בראשונה היו מטבילין על גבי נדות מתות והיו חיות מתביישות, התקינו שיהו מטבילין הכל. ע"כ.

והנה בעיקר דין זה אם יש לקבור את המת עם ציצית, ואם צריך לפסול הציציות, בגמרא מנחות (מא.) אמרו, ההיא שעתא ודאי רמינן ליה (ציצית) משום לועג לרש. והיינו על שעת ההלויה. ובאבל רבתי אמרו, שאבא שאול ציוה לבניו קברוני תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מאפיליוני. וכתב המאירי, מתוך בלבול הדברים, כתבו קצת גאונים דרך פשרה בין השמועות, שמוציאין אותו בטלית מצוייץ, משום לועג לרש, וכשגונזין אותו מסירין את הציציות מטליתו, על שם הכתוב במתים חפשי, ומה שאמר אבא שאול התירו תכלת מאפיליוני, פירושו בשעת גניזה. אבל בשעת הולכה מוליכין אותו בטלית מצוייצת, כדי שלא יהיו נושאי המטה מצוייצים והוא אינו מצוייצ. ע"כ.

ובגמ' עבודה זרה (סה.) בגד שאבד בו כלאים וכו', אבל עושה אותו תכריכין למת מצוה. והיינו בגד ציצית.

ומצינו בזה כמה שיטות בראשונים, בענין הקבורה עם טלית:

א. דהנה התוס' שם הקשו, וא"ת והא איכא לועג לרש, שנראה לועג לרש, וההיא שעתא ודאי רמינן ליה משום לועג לרש, פירוש באותה שעה שיקברוהו יטילו בו ציצית משום לועג לרש, שנראה שאינו חייב במצות. וי"ל דשאני ציצית שהיא שקולה וכו'. ע"ש. וביארו התוס' בעבודה זרה (סה.) דהיינו על ההיא שעתא שהיו נושאים

והיוצא מדבריהם שכיום אין נוהגים לקבור עם טלית, כדי שלא לביישם.

וכן היא שיטת רבינו תם, שאין משימין ציציות למת, והיינו שאין נותנין עליו כלל טלית אפילו בשעה שנושאין אותו לבית הקברות. והיה אומר הלכה למעשה, שאין מטילין ציצית לבגד המת, משום דהציצית נראה כמעיד עליו שקיים כל המצוות, ועכשיו את הדורות כשרים, ונראה כמעיד עדות שקר בעצמו וכו'. ועוד דבימיהם היה לכולם בחייהם טלית בת ד' כנפות, אבל עכשיו אפילו בחייו אין לו, אדרבה הוי לועג לרש אם היו מזיקים אותו למצוה שלא קיים בחייו. ע"כ. והביאו האור זרוע (סי' תכא). וכן דעת רבי יהודה שירלא"ן.

ג. והמרדכי בהלכות קטנות (דף צא סי' תתקמ) כתב, אמר ר"י כי שכיבנא אצוה את בני לקשור הציצית בכנפי הבגד שיהיו מזומנים להתיר הבגד הקשור, והרי הן תלוין ממילא, ואין זה מן העשוי, וכן הגון לעשות. ע"כ. ופירש בדרישה, דהיינו שאם יאמרו לעתיד למה אין לכם ציצית בבגדיכם, יתירו הקשר ויהיה להם. ואם יפסקו הלכה דאין צריך להם ציצית, לא יתירו קשר הכנף. וכתב עור המרדכי (שבת פרק במה מדליקין סי' רעב) הא דמסירין הציצית מן המתים, סומכין אהא דמסכת שמחות דאבא שאול. ע"ש.

והטור (סי' שנא) הביא המחלוקת הנ"ל, וכתב, ובענין הטלית ציצית בהן איכא פלוגתא דרבוותא, יש אומרים שיש להטיל בהם, ויש אומרים שלא להטיל. והר"ז הלוי (המאור במדק טז. ד"ה אבא) כתב בשם הרב ר"י בן מלכי צדק, שכשנושאין אותו לקבור מטילין בו ציצית, שלא יהיו נושאי המטה מעוטפין בציצית, והוא בלא ציצית, וכשקוברין אותו נוטלין אותו ממנו. ובשעת פטירת רבינו גרשום אמר, ציצית חוץ, ונסתפקו בדבריו אם רצה לומר שיסירום מהטלית או שיוציאום חוץ

לארון. ויש מקומות שקושרים אותם בכנף הבגד. ומרן בש"ע שם (וי"ד סימן שנא) כתב, דאין קוברים המת אלא בטלית שיש בו ציצית. והרמ"א שם כתב, הג"ה ויש אומרים שאין צריך ציצית. ונהגו לקבור בציצית שפוסלין תחלה הציצית, או כורכין אחד מן הכנפות. ע"כ. וכתב הב"ח, שאין לפוסלן ממש, אלא יש לקושרן זה עם זה, או לכסותם תחת הכנפות. והביאו הש"ך שם.

וכתב המהריק"ש, כי בצפת נוהגים כדעת ר"י בן מלכי צדק, שנוטלים אותו לקבורה עם ציצית, רק קודם הקבורה מסירין הטלית.

ודרך אגב, מכאן משמע לכאורה שגם הספרדים היו נוהגים ללכת עם ציציות מגולות בחוץ, שלכן הזהיר בש"ע שבבית הקברות לא יהיו הציציות מגולות. וכן כתב בארץ חיים סתהון (סי' שנא) דמזה נראה כי היו נוהגים בצפת ללבוש הטלית קטן על הבגדים כדי שיהיו הציציות מגולות וכמו שכתב באו"ח (סי' ה' סעיף יא, וריש סי' כד). ולכן היה חשש לועג לרש אם לא היו נושאין את המת בציצית. אבל בזמנינו הכל לובשים הטלית קטן תחת הבגדים על פי האר"י ז"ל, ולכאורה אין צריך לישא את המת עם טלית, אך עם כל זה נוהגים לישא את המת בציצית על פי סוד הקבלה, וכמו שכתב הרב מהר"י ניניו בספרו אמת ליעקב (מקצת ל' את מז) הטעם למנהג ירושלים בזה. ע"ש. וראה מה שכתבנו עוד בזה לעיל סי' ח'.

וניהדר לנידון דידן, דהנה כתבו המקובלים, דטלית הוא בחינת סוד אור גדול מקיף ששומר את האדם מכל דבר רע, ואחר מותו מלבישים אותו, מאותו אור הלבן, שמכריח כל הקליפות ומלאכי חבלה, וזוכה לחיי העולם הבא, למעלה עליונה. וכתב העולת תמיד, דעל כן נראה לי דמטעם זה הוא שמלבישים את המתים בטלית על התכריכין שיגין עליו במקום סניגור, אם לא היה זהיר בה. והובא בספר גלי דזיא (עמוד יב).

מנהג שלא כדעת מרן - ואין קוברים המת עם הטלית

ש"ע או"ח סי' יז. והביא עוד משו"ת שאילת יעבץ ח"א (סי' קכז) דמי שלא קיים בחייו מצות ציצית מחמת אינס, המלבישו בטלית לא הפסיד, ומי שביטלו בחייו מחמת קלות, דעת אבי העזרי

ובספר כל בו להלכות אבילות (דף צג) האריך בזה, והביא משם קונטרס היחיאלי, שמנהג הספרדים להלביש טלית קטן גם לאשה. וכתב שאולי כוונתו לנשים שלבשו בחייהן טלית קטן. עיין

שלא להלבישו, וגם בזה כתב בשו"ת מהר"ם שיק (יורה דעה סי' שג), שאם לא היה מומר להכעיס, יש להלבישו.

והמנהג כיום בעיה"ק ירושלים לשאת את הנפטר בטלית, אך אין קוברים אותו עם הטלית, אלא מסירים הטלית קודם הקבורה. ובספר גשר החיים ח"ב (עמוד קכג) כתב, שחלילה לעשות כל שינוי במנהגי החברה קדישא, ואף שבספר עליות אליהו להגר"א (אות קט) מבואר שהגר"א הקפיד על זה, וע"ש במעשה שקרה לו ולרבו בעל יסוד ושורש העבודה. ומוכח שהקפידא היא שלא לשנות מהנהגו. והטעם למנהגינו שאין קוברים עם הטלית, מפני שיש אנשים שלא הקפידו במצות ציצית, או שלא קיימוה כהלכתה, וכדי שלא לבייש אותם הנהיגו שלא לקבור עם הטלית. ובארץ הקודש כל המתים, בכללם צדיקים וגאוני קדמאי, קברום בלא טלית, ובודאי שאם יקברו עתה עם טלית, יש לחוש לכבודם של הקדמונים. וע"ש שהאריך ביישוב מנהגינו בזה.

ולגבי מנהג בני תימן, בספר ש"ע המקוצר חלק ה' (סי' קעט אות ו') כתב, שמנהג בני תימן שמכסים את המת בטלית כשרה שלו, ובה קוברים אותו. ויש מהם שפוסלים את הציציות. אך בספר ענף עץ אבות (להרב יוסף קורא, עמוד תרצ"ז) כתב, שבעיד צנעא לא נהגו להלביש את המת בטלית, אך

כשמוציאין את המת לקוברו מכסים המטה בטלית, ובשעת הקבורה מסירין הטלית ומחזירין לבית. ובקהלות אחרות, כמו בעדן, נהגו להלבישו בטלית מתחת לתכריכין. ויש שנהגו להלבישו בטלית בלי ציציות. ואע"פ שבשתילי זתים (סי' כג אות ו') כתב, שמנהג יפה הוא לתת ציצית בתכריכין, מכל מקום אין מדבריו ראיה שכך הוא המנהג, שהרי העתיק דין זה מספר סולת בלולה, וכדרכו שהעתיק כמה הלכות מדברי הפוסקים אף שאין נוהגים כן. ע"ש.

ובשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א (סי' קכד) נשאל, בסומא שהיה מוכה בידיו ולא יכל להתעטף בציצית כל ימי חייו, אם יש לקוברו עם טלית של מצוה כשאר מתים, והשיב, דאיני יודע מדוע לא יקברוהו כדרך שקוברים שאר מתים. אלא שמכל מקום יש לומר שלא צריך לקבור בטלית מי שלא התעטף בו בחייו, כיון שבחייו לא היה מקיים המצוה, איך יקיים במותו. מה שאין כן איש זה בידיו כאבו לו, ואלולי זה ודאי היה מתעטף בו בחייו, שאדם כשר היה. לכן אמרתי שהעושה לו טלית לא הפסיד, ולזה הדעת נוטה כשהניח ממון לעשות לו משלו. אך לגבות מעות לצרכו או לעשות מקופת חברה של גמילות חסדים, הנמנע אין לתפוס אותו על כך. ע"כ.

להכנים ספר תורה לבית הקברות

לבית הקברות עם ציצית אינה אסורה. ורק שלא יראו הציציות, וגם כאן עצם הכנסת הספר תורה לבית הקברות אין בזה איסור, והאיסור הוא רק כשקורא בתורה, דאז איכא לועג לרש. אולם בספר דברי אהרן (להגיד שמשון פולנסקי, סי' י אות ב') העיר על דבריו ממה שכתב הר"ן בריש פרק ב' דתענית, שכתב: ודאמרינן למה יוצאין בבית הקברות, היינו שהיו נוהגים אחרי שמתפללין שיוציאין כל העם לבית הקברות ובוכין ומתריעין שם, אבל לא שיוציאו את התיבה וספר תורה לבית הקברות ויתפללו. ע"כ. הרי להדיא דאין להוציא ספר תורה לבית הקברות אפילו אם אין קורין בו. ע"ש. ונדחק לומר דכוונת הר"ן שלוקחים עמם הספר תורה להתפלל שם בשני וחמישי, וקוראים בתורה קריאת היום, דמשמע שהיו מתפללין במיוחד על הגזרות ועל הגשמים, ולא תפלה שרגילים להתפלל בשני וחמישי.

ואסור לקחת ספר תורה בזרועו בבית הקברות, אפילו שהוא במטפחת ואינו קורא בו, וכמו שכתב מרן בבית יוסף (יורה דעה סי' רפכ). וכן הוא באחרונים כאן. ועיין בשו"ת נודע ביהודה (חלק אר"ח סי' קט) האריך בדיון זה אם מותר להוציא ספר תורה לבית הקברות, וכתב, דמלשון הגמרא במס' ברכות (יח.) דאמרינן לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו ויקרא בו, משמע דדוקא שלא יהלך עם ספר תורה ויקרא בו הוא דאסור, והיינו משום לועג לרש, אבל עצם האחיזה בלחוד מה לועג לרש יש בזה. ע"ש. ולכאורה יש לסייע הדברים מדין ציצית בבית הקברות, דהאיסור הוא כשלושב הציצית עליו, ולכן כתבו הפוסקים שאם הוא רגיל להוציא הציציות מחוץ לבגדיו, כשמגיע לבית הקברות יכניס הציציות לתוך בגדיו, כדי שלא יהיה לועג לרש. ומשמע שעצם כניסה

ה. אם לומר משניות אם קורא תהלים לעילוי נשמת הנפטר, אין בזה משום לועג לרש, שהרי הם עושים זאת לכבודו. ולכן מותר לערוך הספד בסמוך לקבר, אף שאומרים שם דברי תורה. ומנהגינו לומר צידוק הדין וקדיש ליד הקבר ממש. ומותר להתפלל במערת המכפלה, וכן בקבר רשב"י במירון, ובסמוך לקבר רבי מאיר בעל הנס בטבריה, ובקבר רחל, וכדו'. [ולענין תפלה על שאר קברות הצדיקים ראה בהערה]. ה.

לומר תהלים ליד הקברות

אפשר לומר בסמוך לקבר, אחר שהוא נעשה לכבודו של המת. וכן מנהג הספרדים. וראה בפתיחת הדב"ר (סימן מה אות ד', וביותר דעה סימן שסו סעיף ג'). ויש שלא נהגו לומר קדיש בסמוך לקבר. אך המנהג פשוט להקל בזה, דזה לכבודו ולזכותו של הנפטר.

תפלה ליד קברות צדיקים

אותם עשרה טפחים, דאז הוי כרשות בפני עצמה. וכן כתב הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה על השאלות (פרשת חיי שרה שאלתא יד) שכתב, דמשום הכי נהגו גבן לומר קדיש ודברי תורה סמוך לקבר משום דנהגו להעמיק הקבר יותר מי' טפחים. והמת עצמו עד שלא נקבר אם היה מונח למעלה או למטה מעשרה טפחים דהוי שרי, כל שכן כשנקבר והוא טמון ומבוסה. ע"ש. גם בשו"ת זקן אהרן ח"ב (סי' פה) כתב, דבאמת עומק של י' טפחים חולק רשות לעצמו, כמבואר גבי שבת, דחריץ עמוק עשרה הוי רשות היחיד. ואפילו בקבר שאינו עמוק כל כך נמי שרי, כמו בחוקיהו שהושיבו ישיבה על קברו, אף על גב דבזמן הש"ס לא היו מעמיקים י' טפחים בקבר. דכל דבר שעושים לכבודו של המת ולזכותו, לא שייך לועג לרש. דאיסור זה הוי הטעם משום דהוי כבזיון למת, ולועג ממנו, ובכל דבר שעושים לכבודו לא שייך בזיון. וכיוצא בזה כתב המרדכי (מגילה כט) דשרי ליקח מעפר ועשבי בית הקברות לצורך רפואה, דאף על גב דשלא לצורך רפואה אסור משום כבוד המת, דכיון שעיקר האיסור משום כבוד המת, אם לוקח לצורך רפואה אין זה דרך בזיון. וע"ש שסיים, ופוק חזי מאי עמא דבר שמנהג פשוט בכל תפוצות ישראל לדרוש וללמוד בפני המת ועל קברו, לכבודו ולזכותו, וכמה תפלות נתייסרו וכו'. ע"ש.

ה) על פי המבואר בתוס' ב"ק (טו: ד"ה שהושיבו ישיבה וכו'), דמה שהעמידו ישיבה על קברו היינו רחוק ד' אמות. ועיין בש"ע (יותר דעה סימן שסו סעיף ג'). וכתב הדרישה שם בשם התשב"ץ, שמותר לומר צידוק הדין תוך ד' אמות מהקבר, כיון שהוא ענין של המת. ע"ש. ולפי זה גם קדיש

ומה שכתבנו לגבי תפלה ליד קבר הרשב"י במירון וכו', הנה היכא שקורא תהלים וכדו' ליד הקבר לעילוי נשמתו וזכותו של הנפטר, דבזה שרי וליכא ביה איסורא דלועג לרש, כיון שהוא לזכותו של הנפטר. וכמו שכתב כן בגימוקי יוסף בשם הרמ"ה, הובא בבית יוסף (יותר דעה סי' שמד). וכן הוא בש"ע (שם סעיף יז) שמותר לומר פסוקים ודרשה לכבוד המת בתוך ד' אמות, או בבית הקברות. וכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (יותר דעה סי' שמד סק"ו), שכן המנהג ברוב תפוצות ישראל ללמוד על הקבר למנוחתו של הנפטר, ושכן כתב הרדב"ז בתשובה (ח"א סי' רנד) שלדרוש לכבודו של המת מותר. ואמנם המהרש"ל כתב דהוא הדין קדיש שצריך להרחיק ד' אמות מהקבר. והביאו הדרישה. וכן כתבו הב"ח והש"ך. מ"מ המנהג כדעת הרדב"ז והחיד"א. וע"ע בשו"ת מנחת אלעזר ח"א (סי' סח), ובבב"א החיים (סי' תקפא אות צא), ובשו"ת יביע אומר ח"ד (חיד"ד סי' כט אות ד'). ע"ש.

ואמנם לענין תפלה ליד הקבר לכאורה לפי המבואר בש"ע (יותר סי' שסו סעיף ג') אין להתפלל בבית הקברות. והתפלה הרי אינה לכבודו של המת, וממילא לא נוכל להתיר משום כבודו של המת. ואמנם יש שכתבו דשאני ליד קברות צדיקים, ויש שכתבו דאף בשאר קברות אפשר להקל משום שבזמן הזה כל הקברות מעמיקים

סימן כד - שכר מצות ציצית

א. גדול עונש המבטל מצות ציצית, ועליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ וגו'. והזהיר

במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה. א.

ב. שקולה מצות ציצית כנגד כל המצוות כולן, שנאמר (במדבר טו, לט): "וראיתם אותו

וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם". ב.

ג. אף-על-פי שמעיקר הדין אין חיוב כל כך ללבוש טלית קטן של ארבע כנפות במשך

כל היום, מכל מקום ראוי ונכון מאד שכל אדם החרד לדבר ה' ישתדל לקיים מצות

שהקשה הצ"ח, כיעו"ש. ובאמת דממה שאמרו הושיבו ישיבה על קברו ליכא ראיא, שכבר כתבו התוס' שם (ב"ק טו:) דלא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות. ועל כל פנים בקברי האבות והאמהות שלפני הדיבור, לא שייך איסור לועג לרש. ועיין תוס' ב"ב נח. ד"ה מציין מערתא. וכן נהגו מזה שנים להתפלל בקבר הרשב"י. ויש להוסיף, כיון דבית המדרש הוא למעלה, והמערה למטה. ע"ש. וראה עוד במה שכתב במנחת אלעזר שם.

ואמנם בקובץ מקבציאל (גליון ט' עמוד לט) מבואר דעל פי הסוד ליכא נפקא מינה אם העמיקו הקבר עשרה טפחים. ועיין עוד בנידון דידן בשו"ת ויברך דוד חלק ב' בקונטרס נחמת שרה (סימן ג), ובשו"ת ישועת משה חלק ב' (סימן פג אות ג). ובשו"ת וישב הים חלק א' (סימן יז). ע"ש.

עונש המבטל מצות ציצית

יתנער עם הרשעים מן הארץ, שכמו שהוא אחז רק בד' כנפות בלא ציציות, כך כשיאחזו ה' בד' כנפות וינערו רשעים ממנה יתנער גם הוא עמהם, והכתוב הוא רק לסמך וסי' בדרך מליצה למה שמקובל בידם מעונש המבטל מצוה זו. ועיין עוד מה שכתב הגאון המלבי"ם ז"ל שם בספרי, והבאה"ג זכרונה אטעייה וחשב כי גם זה במנחות. עכ"ל.

ועיין במעלת מצות ציצית במה שכתבנו במבוא לספר, ובכף החיים (סי' כד אות כח), ובשו"ת ישכיל עבדי חלק ו' (עמוד רצג). ע"ש.

ב) ראה לעיל במבוא שבראש הספר, עמוד יב, ד"ה ועוד אמרו בגמרא.

גם בשו"ת מנחת אלעזר ממונקאטש חלק ג' (סימן נג) כתב לדון במה שנהגו להתפלל בקבר רחל, וקבעו שם ארון קודש וספר תורה וכו', ובודאי נתייחס המנהג על פי קדושי עליון אשר בעיה"ק ירושלים, והרי אמרו ביורה דעה (סימן ססג הנ"ל) דלא יקרא ויתפלל תוך ד' אמות של קבר, והביא מה שכתב המהריט"ץ (בחדושי לאיזהו נשך) דמה שאסור לקרות בתורה ולהתפלל תוך ארבע אמות של קבר, לא שייך דין זה בקבר קטן או של אשה, שהרי גם בחייהם אינם חייבים במצות. ואמנם בצ"ח (ברכות ג. יח.) השיג על המהריט"ץ בזה, אך ע"ש במהריט"ץ שלא החליט הדבר להיתר, דשמא בגלגול הקודם היה איש גדול וכו'. אלא דמשום הא לא איריא, כי הנסתרות לה' אלהינו מה שהיה בגלגול הקודם, ואין לפנינו רק הנגלות מה שהיה המת הנקבר הלז. ובישועות יעקב (סימן עא סק"ו) כתב ליישב מה

א) מה שכתבנו גדול עונש וכו', כן הוא בש"ע (סי' כד). וראה בגמרא מנחות (מג.). ובמה שכתבנו במבוא שבראש הספר, ד"ה ובגמרא מנחות.

והנה בבאר הגולה כתב המקור בסעיף זה ממנחות (מג.), ולא מצאתיו שם, ושוב ראיתי בשו"ת מים חיים ח"ב (עמוד כב) שהעיר על הבאר הגולה, והביא מקור לזה מהספרי (פרשת שלח) דאיתא התם: וכל המבטל מצות כנף (מצות ציצית שיש בכנף) אומר עליו הכתוב לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. והוא פסוק באיוב ל"ח, וכן הוא בילקוט שמעוני פרשת שלח. ונתנו על ציצית הכנף בסוף הפיסקא, והיינו, הלוכש טלית בת ד' כנפות ואינו מטיל בה ציציות כמצוותם,

ציצית, שהיא מצוה יקרה וחשובה עד מאד, ששקולה כנגד כל המצוות, וללבוש תחת בגדין טלית קטן במשך כל היום. וכן מצוה לחנך גם את הקטנים מגיל שש ומעלה במצוה יקרה זו, ולהלבישם טלית קטן תחת בגדיהם. וראה לעיל סימן יז. ג)

ד. ומכל מקום מי שאין לו ציצית אין צריך לחזור על הפתחים כדי שיהיו לו מעות לקנות טלית. ומי שאין ידו משגת לקנות ציצית ותפילין, יקנה תפילין, אבל אם מוצא תפילין בשאלה, יקנה ציצית וישאל תפילין. ד)

ה. נכון לקנות טלית נאה משום זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצוות. ועל כל פנים לא יעכב האדם את המצוה בעבור זה אלי ואנוהו, ולא ימתין עד שישגי טלית יפה מאד, אלא יקנה מיד טלית אף שאינה יפה כל כך. וכן עיר שאין בה ספר תורה, ויש שם סופר שיודע לכתוב, אבל אינו יודע לכתוב כל כך יפה כמו סופר אחר, שלא יבוא בקרוב, מוטב שיכתוב אותו המצוי מיד, אף שאינו יודע לכתוב יפה, ועל זה נאמר חשתי ולא התמהמהתי. וכן אין להמתין להתעטף בציצית עד שבת כדי להתחיל בשבת לכבוד שבת, אלא יזדרז לקיים מצות טלית מיד כשיש לו טלית. ה)

ו. מצוה לאחוז הציציות בידו השמאלית כנגד לבו בשעת קריאת שמע, רמז לדבר: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך. ויש האוחזים בידיהם את כל ד' הכנפות, ויש האוחזים בשתי הציציות שלפניהם בלבד. ו)

ג) ראה לעיל במבוא, ד"ה ונודע. יוסף, והובאו דבריו בשערי תשובה (סי' כה) ובשלמי צבור, ובעוד יוסף חי ופרשת לך לך סעיף ב'). וראה עוד לקמן ריש הלכות תפילין. וע"ע בשו"ת מנחה בלולה (דף סג).

ד) מה שכתבנו במי שאין ידו משגת לקנות ציצית ותפילין וכו', כן כתב מרן החיד"א בברכי

לקנות טלית נאה - הידור מצוה

ה) ראה לעיל במבוא שבראש הספר, ד"ה והנה תפארת (סי' יא). וגמרא שבת. ואם ההידור הוי מן התורה עיין בשו"ת במהרי"ק (שורש סב). ובשו"ת עין יצחק (סי' ד'), ובשו"ת צבי ואם עדיף לקנות טלית מהודר, או לקנות אינו מהודר עם ההידורין שסביבותיו, ראה בשו"ת זכר יהוסף (סי' ה'), ובשו"ת חינוך דחיי (סי' כ').

לאחוז הציציות בעת קריאת שמע

ו) הטור (בסי' כד) הביא דברי בעל העיטור שכתב, ואותם שמקבצים הציציות בשעת קריאת שמע ונותנין על העינים, אפשר שנוהגין כן משום וראיתם אותו, על שהיא עטיפתם תחת מלבושיהם. ובבית יוסף שם הביא משם הגמ"י שהביאו דברי מדרש שוחר טוב על הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, אמר דוד אני משבחך בכל אברי

רפב ילקוט סי' כד - שחר מצות ציצית יוסף

וכתב במקור חיים בשם גורי האר"י ז"ל, וכשיגיע ל"והביאנו לשלום" יאסוף הציציות ביחד ויאחזם עד אחר ונחמדים לעד. ובזמנינו אחר מעיר ושנים ממשפחה נזהרים בזה, ולא ידעתי למה. ע"כ. וכן כתב בספר המאסף לכל המחנות (סק"י) בשם ספר הכוונות.

וכשיגיע לפרשת ציצית יקחם ביד ימין, ופס"ג א"א סק"א, ויביט בהם, ויהיו בידו עד שמגיע לנאמנים ונחמדים לעד, ואז ינשק הציציות ויסירם מידו. ובדברי חמודות על הרא"ש (הלכות ציצית) הביא בשם ספר היראה שכתב, וכשמגיע לזהביאנו לשלום יקבץ בידו השמאלית הד' ציציות ויחזיקם בין קמיעה לזרת וישימם כנגד הלב בשעת קריאת שמע עד שיגיע לדבריו חיים וקיימים, וכן נמצא בכל סידורי אשכנז. וכן הוא בדרך החיים. אולם במעשה רב כתב, שהגר"א לא היה מנשק הציציות משום הפסק, ומסתברא דקאי על הפסק באמצע הפסוק, וכן המנשק כשאומר על ציצית בודאי הוי הפסק. והמדקדקים נוהגים לנשק אחר וראיתם אותו וזכרתם, כמו שכתב היעב"ץ. ובספר שערי רחמים כתב, דהגר"א אחז רק ב' ציציות. ועיין במאסף לכל המחנות (סק"י) הביא דברי האר"י ז"ל במקורם, ושם כתוב שצריך לאוחזן בב' ידיו, ותמה על הפרי מגדים ששינה בזה. ע"ש.

וכתב בשו"ת ציץ אליעזר חלק יג (סי' ג'), דמי שאינו עושה כן ולאסוף הציציות בקריאת שמע ולנשקן, נראה כפורש מן הצבור. ע"ש.

וכתב בכף החיים (אות יב) שמצות ציצית יש בה ל"ב חוטין והיא סגולה שלא יכאבו לו שיניו, שהם ל"ב במנינם. וכתב עוד שם (סק"ה) שההסתכלות בציצית היא סגולה להנצל מהבעס. וכתב בישועות חכמה (חוסן ישועות סי' ט') שיש ענין גדול להסתכל בב' הציציות שלפניו בשעת הלימוד או כשיש לו פנאי במשך היום. ע"ש. והובא בספר חיי משה (עמ' עג).

סי' ס"ג (ג') הוכיח שדין זה הוא מן התורה, ממה שכתב הרמ"א בשם הג"א (סי' יז סעיף ג') קטן היודע להתעטף היינו שיודע לאחוז הציציות בשעת קריאת שמע. ע"ש. וכן כתב בשו"ת הריב"ש (סי' תפז) דמנהג זה הוא לחיוב מצוה. וכן נהג רבי פרץ הכהן. ובשו"ת תורה לשמה (סי' לט) כתב, שיש בזה גם טעם על פי הסוד, ויש לקבץ את כולם ולא למחצה ולשליש ולרביע. ע"ש. ואמנם בבית יוסף הביא בשם רבי דוד אבודרהם שכתב, שכל דבר שאין אדם מחוייב בו ועושה אותו ברבים במדת חסידות, וכל העם אינם עושים מתחוי כיוהרא. וכן דעת רב האי גאון, דהאוחז ציציותיו בידו כשקורא קריאת שמע יהירותא היא, וכן דעת רב משה גאון. וביאר עוד, דאם כן יצטרך לאחוז במזווה כשאומר וכתבתם וגו', וכשאומר וקשרתם צריך לאחוז בתפילין, הילכך העושה כן צריך ללמדו ולהשביעו שלא יעשה כן. אך ר"י החסיד הצריך לעיין בהם כשמגיע לוראיתם אותו. ע"כ. ומה שהקשה ממזווה, תירץ בבית יוסף, דמצוות שבגופו שאני שהן מזומנות לפניו. וכתב בבית יוסף שם, דעכשיו שנהגו בהם קצת בני אדם תו לא מיחזי כיוהרא. וראה עוד מה שהביא מדברי הריב"ש הנ"ל. והביא דברי האומרים שיש לאחוז הציציות בעת שאומר וראיתם אותו. וכן הוא בש"ע (סעיף ב'): מצוה לאחוז הציצית ביד שמאלית כנגד לבו בשעת קריאת שמע, רמז לדבר וכו'. ע"כ. ואוחזם כנגד לבו בצד שמאל, כי הלב בצד שמאל. וכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (שיורי ברכה) בשם האר"י ז"ל, שיאחזם בין קמיעה לזרת. ובים של שלמה (יבמות פ"א סי' ג') כתב, שעל פי הקבלה יש לכורכם סביב הקמיעה והוא סוד עמוק. ובכף החיים (אות ט') העיר שלא נמצא כן בכתבי האר"י, אלא דברי הברכי יוסף לקוחים מגורי האר"י. וטוב לקיים שניהם, לאחוז ביד שמאל וגם בין קמיעה לזרת. ע"כ.

אם צריך לאחוז ד' ציציות או ב' ציציות

הדברים מבואר בבית יוסף (סי' כד) בשם הר"ם מדיקנט (סוף פרשת שלח לך) שכתב, כשמסתכל בשתי ציציות שלפניו, שבהם עשרה קשרים רמז להויות [לעשר ספירות]. ע"כ. והוסיף הבית יוסף,

ואם צריך לאחוז ב' ציציות או ד' ציציות, הנה לשון מרן בש"ע (סי' סא סעיף כ"ה): וכשיאמר וראיתם אותו ימשמש בב' ציציות שלפניו. ומבואר, דדי למשמש בב' ציציות שלפניו. ומקור

ז. טוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה כשמברך. [וטוב שיצייר במחשבתו כאילו יש

בהם חוט מראה תכלת, שהוא דומה לרקיע]. וראוי להסתכל בציצית בכל איזה זמן, כי

יש בזה תועלת לאדם שלא יבוא לידי חטא. ז)

והרקיעים הקטנים עם הגדולים עשרים ושש במספרם, כמו שכתב הרמב"ם (פרק ג' מהלכות יסודי התורה הלכה ה'). והרמז, שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה (ישעיה מ) ואז יכנע לבכם הערל. ע"כ.

ואמנם בשו"ת תורה לשמה (סי' לט) ובכף החיים (סי' כד אות ח') הביאו מה שאמרו בשעה"כ (דף כז), בהגיעך אל מהר והבא עלינו וכו' ואח"כ תקבץ ביחד את כל ד' הכנפות, שרשי ארבעתן, בידך השמאלית. ולהניחן כנגד לבו. ושכן הוא במדרש תלפיות (ענף כעס דף רט) כי בשעת קריאת שמע צריך לשים ארבע ציציותיו כנגד החזה, ובעוד הציציות שם בחזה יכוין למתק הכעס כמנין כנף. וכן הוא ברדב"ז (חלק ג' סי' תקעא). וכן כתבו עוד אחרונים.

אולם מנהגו של מרן אאמו"ר שליט"א ברוב הפעמים לאחוז רק בב' הציציות שלפניו, כפי הפשט, וכפי הנראה בדעת מרן. ושמעתי שנוהג כן על פי דעת הגר"א דאף שהיה בקי בכתבי האר"י נהג כך, וכנראה שכן הוא גם על פי הסוד. ורבים נוהגים לפי המקובלים לאחוז את כל ד' הציציות.

אחיזת הציציות בברוך שאמר

בספרים טעם לאחיזת ב' ציציות באמירת ברוך שאמר, לפי שבברוך שאמר יש י"ג פעמים ברוך, ואין ברכה בלא הזכרת השם, לכן אוחזין ב' ציציות שיש בהן ט"ז חוטין ועשרה קשרים סך הכל כ"ז כמנין הוי"ה.

להסתכל בציציות

אמרו במדרש תנחומא, וזכרתם את כל מצות ה', משל לאחד שהיה נמשך לתוך המים, הושיט לו הקברניט את החבל ואמר לו, תפוס חבל זה בידך ואל תניחאו, שאם תניחאו אין לך חיים. אף כאן אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, כל זמן שאתם עטופים במצוות אתם חיים, זהו שנאמר, ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כלכם היום.

ואני שמעתי עוד, שכל אחד מהציציות יש בו חמשה קשרים ושמונה חוטים כמנין אחד, וכשמחבר שני ציציות שלפניו להסתכל בהם עולים כ"ז כמנין שם הוי"ה. ע"כ. וכן מבואר בשו"ת מהר"י ברונא (סי' ק') הובא באחרונים כאן, וז"ל: כך אני עושה, הציצית שתולה לפני הלב, אותו הציצית אני אוחז בידי וכו', ודקדק ביפה ללב כאן, דשמע מינה שאין צריך לראות אלא ציצית אחת, אלא דמלשון מרן "כשמגיעים לראיתם אותו וליתן אותם" משמע דלא מיירי בציצית אחת ושמא נקט לשון רבים על חוטי כנף אחדו. ולכן יש להסתכל בב' הציציות שלפניו. כמ"ש בסמוך ונראה (סעיף ה') שיסתכל בב' ציציות שלפניו. ע"ש. וכן הוא בספר חרדים (הקדמה למצוות ד"ה וחיוב) וז"ל: וחיוב אדם ליקח שתי ציציות שלפניו בידו השמאלית ולשומם נגד לבו בשעת קריאת שמע, שנאמר ושמעתם את דברי אלה על לבבכם. ויסתכל בהם כשיגיע לפסוק וראיתם אותו. וכדאיתא במדרש וכו', וכתב הרב רבי יוסף גיקטיליא, שתי ציציות שלפניו הוא שיקח, יען כי בשתיים יש ט"ז חוטין וקשרים עשרה שעולים כ"ז כמספר הוי"ה.

ומה שנהגו לאחוז הציציות בברכת ברוך שאמר, הנה בסידור עמודי שמים להיעב"ץ כתב, בגומרו ברוך שאמר ינשק הציציות. ובשו"ת בית אבי חלק ג' (סי' טו) כתב, דלא מבואר אם אוחז ב' ציציות או את כל הד' ציציות, אלא שנמצא

ז) בגמרא מנחות (מג:) אמרו: דתניא, וראיתם אותו וזכרתם, ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בו, ואיזו זו קריאת שמע וכו'. ובברכות (יב:) אמרו, דמה שקבעו לומר פרשת ציצית בקריאת שמע, הוא מפני שיש בה חמשה דברים. מצות ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, איסור הרהור עבודה זרה, איסור הרהור עברה. וכיו"ב

ח. יש נוהגים להסתכל בציציות כשמגיעים לוראיתם אותו וליתן אותם על העינים, ומנהג יפה הוא לחיבוב מצוה. ויש נוהגים לנשק הציציות בכל פעם שמזכירים ציצית.

(ח)

באדם אחד וכו'. [משנה ברורה]. וכתב בנימוקי יוסף (הלכות ציצית דף יג), להורות לאדם זכירת כל המצוות בראיית התכלת, כדכתיב וראיתם אותו וכו', וכיצד התכלת מורה על זכירתם, יובן במה שאמרו בחולין (פס). דתניא, היה רבי מאיר אומר, מה נשתנה התכלת מכל צבעונים, מפני שתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד, שנא', ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. וכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' ח' סק"ד) שצריך להסתכל בציצית ולחשוב כאילו יש בו תכלת, דאותה הארה לא נפסקה. ובספרו חרדי בטן (פרשת וירא) כתב: יסתכל בד' הציציות ויחשוב שלבסוף אין לו אלא ד' אמות בקבר ותו לא. ב' לפניו וב' לאחוריו. וכתבו ז"ל שיהיה מסובב במצוות, שכיון שאפילו עניני העולם הזה מכויל לשם שמים, אם כן הוא מסובב במצוות. וחוט אחד גדול שכורך בו את כולם הוא הלב שהוא המלך, על ידי חכמתו הוא כורך הכל לכל האיברים לעבודת ה'. ועיין עוד בטעמי המנהגים (עמוד ט').

גם רבינו יונה בספר היראה, ובשו"ת הריב"ש (סי' תפז) הביאו שמנהג יפה הוא להסתכל בציצית כשמגיע לפסוק וראיתם אותו, ובשו"ת לקט יושר חלק א' (עמוד יח) כתב, שכן היה מנהג מהר"י מוילנא כשהיה מגיע לאמירת וראיתם אותו היה נוטל את הציציות ביד ומסתכל בהן. ע"ש. וז"ל מרן בש"ע (סי' כד סעיף ג'): טוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה כשמברך. והיינו, דראיה מביאה לידי זכירה, וזכירה מביאה לידי מעשה. וכתב הלבוש, וכיון דהראיה היא תכלית ראשון למצוה זו כדי שיבוא לידי תכלית האחרון, שהיא קיום המצוה, טוב וראוי להסתכל בציצית בשעת העטיפה כשמברך עליה. ובטור (שם) איתא, כדי שיוזכר המצוה בכל רגע וכו' דוגמא לדבר כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד שקושר קשר באיזורו כדי שיוזכרו. ע"כ. ומצוה זו מצילה את האדם מן החטא, דכתיב ולא תתורו וגו' למען תזכרו וגו' והייתם קדושים. ואף דכל שאר המצוות אין בהם זאת הסגולה להצילו מיצר הרע, ציצית עדיף, וכדאיתא בעובדא דמנחות (פד). מעשה

להסתכל בציציות כשאומר וראיתם אותו

כן משום וראיתם אותו על שהיה עטיפתם תחת מלבושם. ע"כ. ומרן בבית יוסף שם הביא דברי המדרש הנ"ל, ושכן הוא בהגמ"י ובמרדכי (בסוף פרק לולב הנזול) בשם הירושלמי. וכן כתב רב האי גאון בשו"ת הגאונים (שערי תשובה סי' פח), ובספר האשכול (עמ' יג), ובדרכי משה (סי' כד) שראיתי נוהגים לנשק הציציות ולשום על עיניו בשעה שאומר וראיתם אותו, וזכרתם, והכל כדי לחבב המצוה. ע"כ. וכן הוא בש"ע (סי' סא סעיף כה) בזה"ל: וכשיאמר וראיתם אותו ימשמש בב' ציציות שלפניו. וכן הוא ברמ"א בהג"ה שם. גם בשער הכוונות (דרוש ציצית דף כז) מבואר, שהם כנגד ל"ב נתיבות חכמה, וכשמברך להתעטף בציצית יכוין בר"ת שהם ל"ב חוטי הציציות. וכתב באליה רבה בשם קדמונים, שכל המעביר הציצית על עיניו כשהוא קורא פרשת ציצית יאה

(ח) על פי המבואר בילקוט (תהלים רמז תשכג) שאמר דוד כל עצמותי תאמרנה, שאני אוחו הציצית כנגד הלב, יד שמאלית שאני אוחו הציצית בזמן קריאת שמע. וכן הוא במדרש שוחר טוב, אמר דוד לפני הקב"ה, אני משבחך בכל איברי וכו' עד ידי השמאלית בה אני קושר תפילין, ובה אני אוחו ציצית בזמן קריאת שמע, בחוזה אני משים הציצית כנגד לבי בזמן שאני קורא קריאת שמע שנאמר והיו הדברים האלה וכו' על לבבך. מכאן ראיה שמצוה לאחוז הציצית ביד שמאלית כנגד לבו בזמן קריאת שמע. ע"כ. וכן הוא בסמ"ק ורבינו יונה בספר היראה, ובשו"ת הריב"ש (סי' תפז) בשם רבו רבינו פרץ כהן. וכן הוא בטור (סי' כד): כתב בעל העיטור (שער שני ח"ג) ואותם שמקבצים הציציות בשעת קריאת שמע ונותנים על העינים, אפשר שנוהגים

ילקוט

סי' כד - שער מצות ציצית

יוסף

רפה

מובטח לו שלא יבוא לידי סימיו עינים. וכן הוא בבאר היטב (סק"ב), ובחסד לאלפים (אות ג') כתב, וכשתגיע לזכרתם תנשקם, ובהגיעך לזלזול תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם תשימם על עיניך, אך מנהג העולם לנשק הציציות בהגיעם לועשו להם ציצית, ואמירת על ציצית, וכן לציצית. וכמו כן כשמגיעים לזכרתם אותה, וכן בהגיעם לזלזול תתורו שמעביר הציציות על גבי העינים ומנשקם. כמו שכתב ביפה ללב (אות יב). ע"ש.

ואמנם עיין בתשובת הריב"ש הנ"ל שהביא שמצאו תשובה מרב נטרונאי גאון שכתב, שמלמדן למי שעושה כן שלא יעשה כן ולהסתכל בדי' הציציות, שאם כן כשמגיע לזכרתם לאות על ידך נאמר שיאחז תפליה, וכשמגיע לזכרתם נאמר שיהא צריך לבא לביתו ויניח ידו על מקום מזוזה. ועל זה השיב הריב"ש, דעם היות שאין נראה שתמנה הראיה מצוה לעצמה כמו שכתוב בספר עמודי הגולה כי אין זה נתינת טעם למצוה זו, כמו שאמרו במנחות (מג): וראיתם אותו ראה מביאה לידי זכירה, זכירה מביאה לידי עשיה, וטעם המצוה אין ראוי שתמנה מצוה לעצמה. ושאר מוני המצוות לא מנאוה מצוה לעצמה. אבל כיון שהראיה היא תכלית ראשון למצוה זו, כדי שיבא לתכלית אחרון שהיא קיום המצות, טוב וראוי להסתכל בציצית בשעת העטיפה כשמברך עליה. וכן אני נוהג. ואתה שנהגת להסתכל בציצית בשעת קריאת שמע כשאתה מגיע לזכרתם אותה, אל תניח מנהגך כי מנהג יפה הוא, וחבובי מצוה הוא. וכך היה נוהג מורי רבינו פרץ הכהן. ומה שהקשו שאם כן יעשה כן בתפילין, אין הכי נמי יעשה ויעשה שהרי חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה כדי שיהא זריז בהם, כדאמרינן בפ"ק דשבת (יב). חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה קל וחומר מציץ, ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד, שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן כמה אזכרות על אחת כמה וכמה. ואם כשמגיע לזכרתם ממשמש בהם כל שכן שהוא מנהג יפה. ורבינו יונה בספר היראה כתב כן גם בתפילין. ומה שהקשו דאם כן יעשה כן במזוזה, אינו ענין שאם

אמרו במה שהוא לבוש ומזומן לפניו, לא אמרו במה שהוא קבוע בכותל ואינו לפניו. ועוד שבציצית הזכיר הכתוב הראיה כדי שיבוא לידי זכירה ובתפילין גם כן שמשמש בהן מצוה כדי שיהיה זריז בהן. ואם עושה כן כשמוזכר וקשרתם משום חבובי מצוה, כל שכן שמפליא לעשות. אבל במזוזה אינו כן. ולכן אחוז במנהגך אל תרף, והלועגים עליך בזה לא יפה הם עושים.

אמרי' 1224567

גם בספר נפש חיה (סי' קכד) כתב, שבארחות חיים (הלכות ציצית סי' ל') כתב בשם רב נטרונאי גאון, שאין לעשות כן, ושראוי להשביעו ולמונעו מזה. וכתב בנפש חיה, שכל זה כדי להוציא מלב הקראים שנתפשטו בימי הגאונים, שאמרו קרא כדכתיב, שבכל אלו המקומות משמע שצריך לאחוז בשעת קריאת שמע כל הדי' ציציות. ובירושלמי כתוב בפירוש להשליך שתי כנפות לאחוריו ושתי כנפות לפניו כשורה, בשעת קריאת שמע. ומצד הסברא שעל ידי זה יזכה לדי' מחיצות שבגן עדן (וזהו פרשת עקב ד"ה חד נט"ו). חונה מלאך ה' סביב, ויש פנים לכאן ולכאן. כי הציצית הם די' עדים. ב' עדים לפניו ושני עדים לאחוריו, שייגנו עליו ע"ד והסר שטן מלפנינו. ושו"ת הלל אומר סי' ה"ז. ונמצא דאף שיש שקראו תגר על המנהג בזה, בזמן הזה כבר פשט המנהג לנהוג כן, ואין לחוש בזה משום הקראים, אחר שהדברים מבוארים במדרשי חז"ל ובדברי הראשונים, ובש"ע.

ועיין עוד בשו"ת הרשב"ש (סי' כו), ובשו"ת מהר"י ברונא (סי' קי), ע"ש.

ומה שכתבנו שיש נוהגים לנשק וכו', כן כתב בערוך השלחן (סעיף ג'). וכן הוא בכף החיים (אות יח). ובבדי השלחן (בהערות לס"י יט סכ"ה) הביא מנהג שנוהגים לנשק הציצית גם באמירת ה' אלהיכם אמת. ובמדרש תלפיות (עמוד רסב) כתב, שנוהגים לנשק הציצית באמירת ונחמדים לעד, וטעם הדבר הוא כי לעד בגימטריא כמספר ציצית.

ואמנם הגר"א במעשה רב (סי' לט) כתב, שהגר"א לא נהג לנשק הציצית בקריאת שמע.

ט. כשמסתכל בציצית מסתכל בשני ציציות שלפניו שיש בהם עשרה קשרים, רמז להויות וגם יש בהם ט"ז חוטים ועשרה קשרים עולה כ"ו כשם הוי"ה. (ט)

י. סומא, יש לו לאחוז את הציציות בשעת קריאת שמע כפיקח לכל דבר, ועל פי הקבלה גם הוא ינשק את הציציות כשאומר וראיתם אותו, ויעביר הציציות על עיניו. (י)

יא. נכון שלא להניח הטלית בלא קיפול בלילה. וטוב שכל אחד יקפל הטלית בידו, ולא יתננו לאחר לקפלו, שהדבר קשה למזל. (יא)

(ט) כן כתב הר"ם ריקנטי (סוף פרשת שלח לח) הובא בבית יוסף (סי' כד), כשמסתכל בציצית אז מסתכל בב' ציציות שלפניו שבהם י' קשרים רמז להויות. ע"כ. והוסיף בבית יוסף, ואני שמעתי עוד שכל

אם סומא יעביר הציציות על עיניו כשאומר וראיתם אותו

אולם בשלמי צבור (דף צז:) כתב, שלפי מה שכתב האר"י ז"ל בשער הכוונות בסוד ההסתכלות וההעברה של הציציות על גבי העינים, נראה שפיקח או סומא כולם שוים בזה, ואדרבה אפשר שהסומא צודק יותר לענין זה. וכן כתב בעוד יוסף חי (פרשת וארא סעיף ג'), שהסומא יניח יד ימינו על עיניו כשאומר פסוק שמע ישראל, וכן יעביר הציציות על עיניו במקום שאמרנו להעביר, ושלא כמו שכתב ביד אהרן בשם שבות יעקב. וכשהסומא אומר וראיתם אותו יצייר הציציות בלבו בתוארם ומראיהם של חוטי הלבן ועממם חוט מראה התכלת, ואם הוא סומא מבטן אמו שאינו יודע לצייר מראה לבן ותכלת כיון שלא ראה מימיו, ירהרר בלבו תיבת לבן ותיבת תכלת, כי קריאה של תיבות יוכל להרהר בה ויועיל קצת בזה. וכן כתב בכף החיים (סי' כד אות טז), דסומא ופיקח כולם שוים, כיון שהוא לרמז בעלמא.

(י) בשו"ת שבות יעקב ח"ב (סי' לח) נשאל, כיצד הסומא ינהג כשקורא קריאת שמע עם ציצית שבטליתו, וכתב, שיש לאחוז הציצית בידו בשעת פרשת ציצית, וגם בשעה שאומר וראיתם אותו, כיון שישנו בראייה אצל אחרים. וכן ינשק אותם משום חיוב מצוה. אך לא יעביר הציציות על עיניו, כיון שאינו רואה, ואם יעבירם על עיניו יהיה לצחוק וללעג. והובא במשנה ברורה (סק"ז). וכן כתב בעיקרי הד"ט (סי' ב' אות כח). גם בחסד לאלפים (סי' כד סעיף ב') כתב, הסומא לא יעביר הציציות על עיניו כי זה נראה כצחוק, ויהיו בידו עד שיגיע לומר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד. ואז ינשק ויעבירם על עיניו ויניחם מידו. ע"כ. ומבואר, שדוקא כשאומר וראיתם אותו לא ינשק הציציות, דבזה נראה כחוכא ואטלולא.

שלא להניח הטלית בלא קיפול, ונכון שהוא עצמו יקפל הטלית

ובספר טעמי המנהגים (עמוד תה) כתב, שהמנהג לומר כי מי שרוצה שאשתו תאריך ימים יכפול הטלית מיד במוצאי שבת קודש, יען שהאשה מביאה הטלית לחתן, ומזה באה ההקפדה שישמור הטלית ויקפל אותו מיד במוצאי שבת, כדי להראות שאינו מצפה לטלית אחר שתביא לו אשה אחרת ח"ו.

(יא) כן הוא באחרונים הובאו בבן איש חי (פרשת נח אות טז), ובכף החיים (סי' יד אות כו). ושם נתבאר גם דטוב שלא יתן לאחר לקפל לו הטלית, ושכן הוא בספר רפואה וחיים, והביאו הרב יפה ללב בחלק ג' (סי' יא אות א'). ע"ש. וכתב עוד, שאם שכח לקפלה ועבר עליה הלילה, ינערנה למחר קודם שילבשנה.

יב. מעיקר הדין מותר לקפל את הטלית באמצע שאומר עלינו לשבח, או בעת שאומרים קדיש, ובלבד שנותן לבו לענות אמן ויהא שמיה רבא. ומכל מקום כל שיכול להמתין ואינו ממחר לצאת מבית הכנסת, ראוי ונכון שלא לקפל הטלית בעת שאומרים קדיש, ועונים יהא שמיה רבא. (יב)

יג. כשמסיר מעצמו את הטלית אחר התפלה, טוב שיסירנה ביד שמאל שהיא יד כחה, להראות שקשה עליו פרידתו. וכן ינהג כשמסיר מעליו התפילין. ולא יסיר את הטלית כי אם לאחר חליצת התפילין, ונכון להמתין עד אחר עלינו לשבח. ויש נוהגים כשמוציאים הטלית ללובשו, או כשפושטים הטלית מנשקים הציציות משום חיבוב מצוה. (יג)

קיפול הטלית בעת אמירת הקדיש

ע"כ. ועיין באחרונים שדייקו שדוקא בעניית אמן יהא שמיה רבא אסור, אבל בשאר הקדיש שרי. ואמנם דעת מרן אמו"ר שליט"א דבברכות דרבנן מעיקר הדין אפשר להתעסק, כל שנותן לבו לענות אמן ויהא שמיה רבא. ומכל מקום היכא דאפשר להמתין ראוי להמנע מזה. וראה בילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר, סימן ו', מה שכתבנו בזה בס"ד בדין אשר יצר (הערה ח').

(יב) הנה במשנה ברורה (סימן כה ס"ק נו), כתב, דאנשים שנוהגים לקפל הטלית והתפילין ולהניחן בתיקן בעת אמירת קדיש, לא יפה הן עושין, דמאד יש לכיין בעניית אמן יהא שמיה רבא, ואמן יהא שמיה הוא במדרגה יותר גבוהה מקדושה, כמבואר במגן אברהם (סי' נו סק"א), ובודאי לא גרע משאר ברכות דרבנן דאסור לעשות אפילו תשמיש קל בשעה שהוא מברך.

להסיר הציצית ביד שמאל

השל"ה הקדוש בספר מצות תפילין (עמוד קז), והובא בספר תפלה למשה (פרק כד סעיף כה), מפני שכאשר נפטר מלפני המלך הרי הוא יוצא מלמעלה למטה. ע"ש. וכן הוא בכף החיים (סימן כט אות ט').

ומה שכתבנו ונכון להמתין להסיר הטלית וכו', ראה לעיל סימן ח' הערה ד'. וכן כתב בשו"ת תורה לשמה (סימן קסח) בשם מהר"ח ויטאל, שאין לפשוט הטלית עד אחר עלינו.

ומה שכתבנו שיש נוהגים כשמוציאים הטלית וכו', כן כתב בעוד יוסף חי (פרשת בראשית אות ה').

(יג) מה שכתבנו שיסירנה ביד שמאל, כן הוא בשיטה מקובצת (ערכין ב.) בשם רש"י, דכשהוא מתעטף יתעטף ביד ימין, וכשהוא נוטל טליתו יטול ביד שמאל. וכתב המהרש"ם בדעת תורה, דהטעם לזה כדי להראות שקשה עליו גטילת הטלית, כעין מ"ש השל"ה בענין תפילין. וכן הוא בחסד לאלפים (הלכות תפילין סימן כח ס"ו), ובבן איש חי (פרשת נח אות טז). וכן כתב בנתיבי עם (סימן יד) שמנהג ירושלים לפשוט את הטלית ביד שמאל. ע"ש.

ומה שכתבנו שפשיטת הטלית תיעשה אחר חליצת התפילין, כן כתב בעוד יוסף חי (פרשת בראשית אות ה') בשם המהר"ח, שיש להסיר קודם התפילין של ראש, ואחר כך הטלית. וכן כתב